

ILGU TIESVEDĪBU ADMINISTRATĪVAJĀS LIETĀS CĒLOŅI UN RISINĀJUMI

Saskaņā ar Tieslietu padomes 10.februāra lēmumu izveidotā Augstākās tiesas darba grupa veikusi izpēti, lai noskaidrotu faktorus, kas ietekmē tiesvedības ilgumu Latvijas tiesās. Darba grupa ir identificējusi biežāk sastopamos cēloņus, kas ietekmē administratīvo lietu iztiesāšanas ātrumu, un, ņemot vērā aptaujas dalībnieku norādītos ieteikumus, darba grupas veikto izpēti un diskusijā apspriesto, darba grupa ierosina Tieslietu padomes apspriešanai vairākus organizatoriskus, koordinējošus un procesuāli tiesiskus risinājumus.

Administratīvā procesa lietu izskatīšana bez nepamatotas novilcināšanas galvenokārt ir nevis nepilnīga normatīvā regulējuma, bet gan administratīvā procesa organizācijas jautājums, ko nosaka izpratne par administratīvo procesu iestādē, tiesvedības norisi un katras procesā iesaistītās personas uzdevumiem. Proti, ilgo tiesvedību cēloņi lielākoties ir saistīti ar procesā iesaistīto personu kvalifikāciju un savstarpējo sadarbību, mazāk ar normatīvā regulējuma nepilnībām.

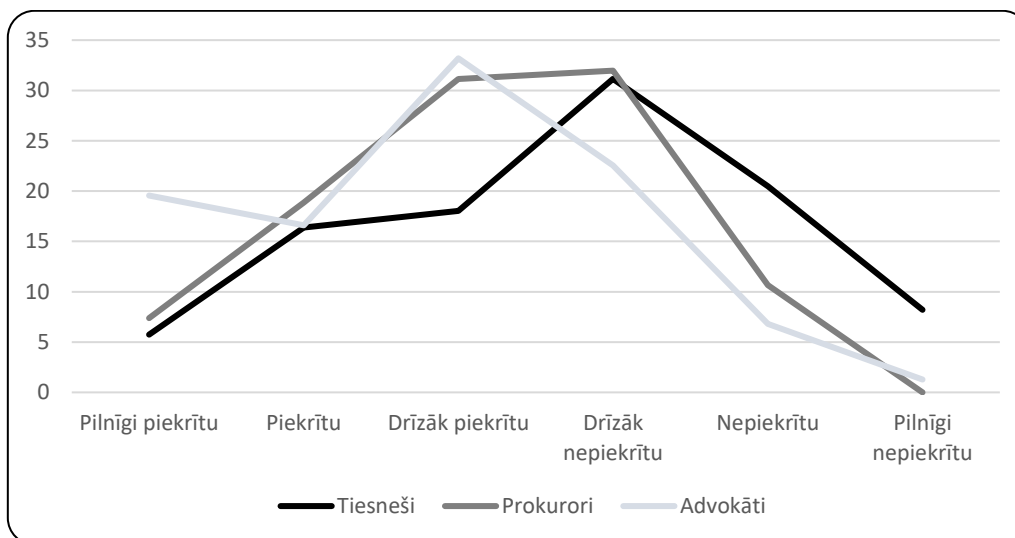
Lielākā daļa lietu tiek izskatītas optimālā termiņā. Lietu uzkrājums šobrīd ir izveidojies Senātā.

Analizējot tiesvedību ilgumu ietekmējošos faktorus, secināms, ka daļa administratīvo lietu ir objektīvi sarežģītas, jo tiesai jāizvērtē liels pierādījumu apjoms. Atsevišķu lietu izskatīšanas ilgumu būtiski ietekmē lietas vairākkārtīga atgriešanās apelācijas instancē. Tāpat konstatēts, ka lietas izskatīšana būtiski ieilgst, ja tās izskatīšana ir jāaptur, lai sagaidītu ar lietu saistītu jautājumu izlemšanu citās kompetentās iestādēs.

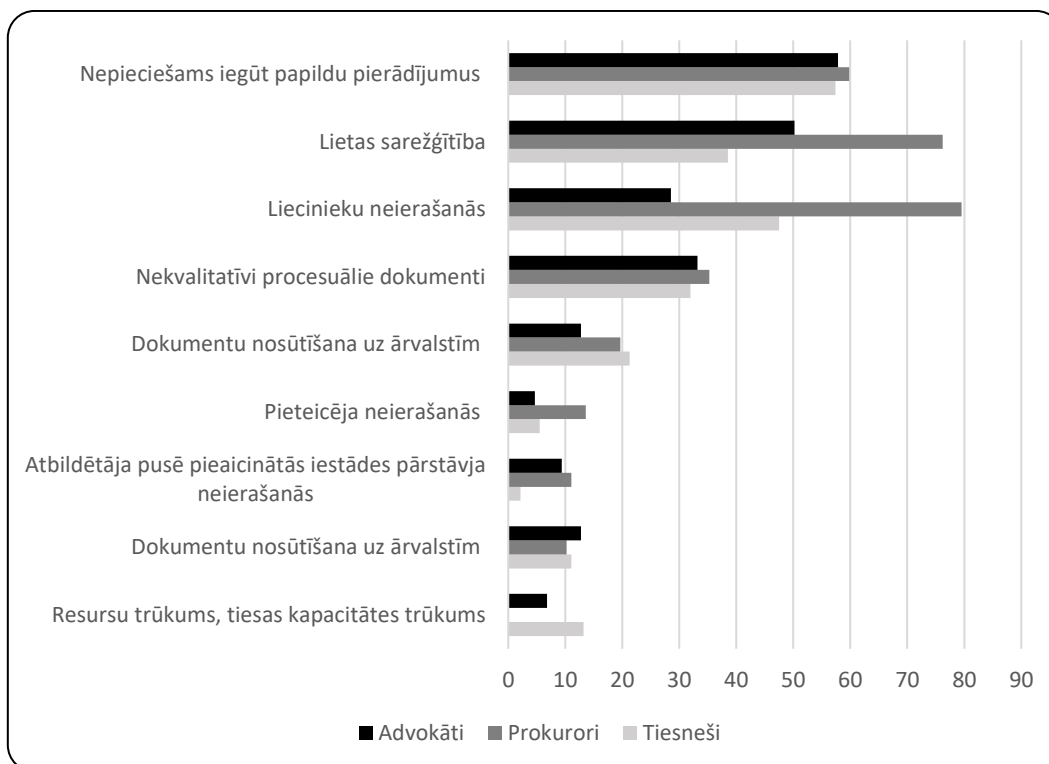
Darba grupa Tieslietu padomei ierosina:

- 1) organizēt ieteikumu un vadlīniju sagatavošanu lietas dalībniekiem procesuālo dokumentu noformēšanā;
- 2) organizēt informatīvu materiālu par administratīvo procesu tiesā sagatavošanu, izskaidrojot lietas dalībnieku tiesības un pienākumus;
- 3) aicināt atbildīgās ministrijas pievērst uzmanību medicīnas ekspertu kvalifikācijas pilnveidošanai un atzinumu kvalitātei ar ārstniecības personu atbildību (Veselības ministrija) un invaliditātes noteikšanu (Labklājības ministrija) saistītos jautājumos;
- 4) aicināt atbildīgās institūcijas pievērst uzmanību valsts un pašvaldības ierēdņu mācībām par kvalitatīvu administratīvo procesu iestādē, ietverot arī mācības par kvalitatīvu pārstāvību tiesā;
- 5) aicināt Tiesu administrāciju rast elastīgus risinājuma modeļus tiesnešu norīkošanai un vakanču aizpildīšanai citā tiesā uz laiku, kā arī tiesas darbinieku pieņemšanai darbā uz noteiktu laiku;
- 6) aicināt Tieslietu ministriju, iesaistot darba grupu grozījumu izstrādei Administratīvā procesa likumā, analizēt un apsvērt iespējas paplašināt procesuālo lēmumu veidus un procesuālās darbības, kuras varētu nodot tiesas darbinieku kompetencē;
- 7) aicināt izraudzīties un ieviest atbilstošus un efektīvus, visiem pieejamus tehnoloģiskos risinājumus attālinātai procesuālo darbību veikšanai administratīvajās lietās.

Aptaujā¹ par administratīvo iztiesāšanas ilgumu atbildes sniedza 122 tiesneši, 122 prokurori un 235 advokāti. Uz jautājumu „Vai piekrītat apgalvojumam, ka pastāv tiesvedības ilguma (no lietas saņemšanas tiesā līdz gala nolēmumam) problēma administratīvo lietu izskatīšanā?” tika saņemtas šādas atbildes (% no respondentu skaita):

Uz jautājumu „Kādi ir nozīmīgākie tiesvedības ātrumu negatīvi ietekmējošie faktori?” tika saņemtas šādas izplatītākās atbildes (pēc respondentu skaita):

Apkopojot aptaujā norādītās nozīmīgākās problēmas, identificēti šādi **izplatītākie ilgas tiesvedības cēloņi administratīvajās lietās:**

¹ Anketēšana notika no 2020.gada 9.marta līdz 18.martam. Aptaujā, ko elektroniski veica Augstākās tiesas izveidotā darba grupa, kopā piedalījās gandrīz 1000 tiesnešu, advokātu un prokuroru.

1. procesa dalībnieku neierašanās uz tiesas sēdi neattaisnojošu iemeslu dēļ:
 - liecinieku neierašanās;
 - pieteicēja neierašanās;
 - atbildētāja pusē pieaicinātās iestādes pārstāvja neierašanās;
2. nepieciešamība iegūt papildu pierādījumus;
3. lietas juridiskā sarežģītība, apjoms, procesuālo darbību ilgums;
4. nekvalitatīvi procesuālie dokumenti;
5. tiesas darbības kapacitātes nepietiekamība.

Aptaujas dalībnieki tika aicināti arī sniegt viedokli par nepieciešamām izmaiņām tiesvedības ilguma samazināšanai. Apkopoto priekšlikumu apspriešanai šī gada 30.jūlijā Augstākajā tiesā tika rīkota diskusija, kurā piedalījās Tieslietu ministrijas, Ģenerālprokuratūras un Latvijas Zvērinātu advokātu padomes pārstāvji, administratīvo tiesu tiesneši, senatori un Latvijas pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās biroja pārstāvis. Diskusijā apspriesti risinājumi, no kuriem katrs apskata vienu vai vairākus iepriekš minētos ilgas tiesvedības cēloņus.

1. Procesa dalībnieku izglītošana un procesuālo dokumentu kvalitātes uzlabošana

Administratīvajām lietām raksturīgi tas, ka administratīvais process sākas iestādē, tostarp pieņemot iestādes administratīvo aktu, kas tiek pārbaudīts administratīvajā tiesā. Līdz ar to lielā mērā tiesvedības ātrums un kvalitāte primāri ir atkarīga no kvalitatīva administratīvā procesa iestādē.

Lai uzlabotu administratīvo procesu iestādē, kā arī veicinātu efektīvu iestāžu pārstāvību tiesvedības procesā, diskusijas dalībnieku ieskatā jāaicina Valsts administrācijas skola paplašināt mācību programmu par kvalitatīvu administratīvo procesu iestādē, īpaši pievēršot uzmanību ierēdņu prasmēm sagatavot kvalitatīvu administratīvo aktu. Mācībām jāaptver arī kvalitatīva pārstāvība tiesā, proti, tās organizējamās gan par dokumentu sagatavošanu, gan par dalību lietas izskatīšanā mutvārdu procesā tiesas sēdē.

Papildu piemesums būtu arī vadlīniju un skaidrojumu izstrāde procesa dalībniekiem gan par procesuālo dokumentu noformēšanu, gan tiesvedības procesu. Tas veicinātu lietas dalībnieku savstarpējo sapratni un cieņpilnu attieksmi pret tiesu.

Diskusijā tika aktualizēts jautājums par ekspertu un jo īpaši medicīnas ekspertu atzinumu nepienācīgu kvalitāti. Tika norādīts, ka problēmas lietās, kurās tiek risināti ar medicīnu saistīti jautājumi (kvalitatīva ārstniecības procesa izvērtēšana, invaliditātes piešķiršanas jautājumi), rada ekspertu atzinumi, kas nav pienācīgi pamatoti vai nesniedz priekšstatu par to, kā eksperts nonācis līdz konkrētam secinājumam. Līdz ar to administratīvā tiesa nespēj īstenot atbilstošu kontroli pār iestādes izdota administratīvā akta tiesiskumu. Diskusijas dalībnieku ieskatā nepieciešama plašāka tiesnešu un ekspertu diskusija par atzinumu pamatojumu, kā arī Veselības ministrijas iesaiste atbilstošu mācību nodrošināšanā ekspertiem.

2. Tiesas procesu vadīšanas pilnveidošana

Gan aptaujā, gan diskusijā izkristalizējās viedoklis, ka tiesnešu prasmju pilnveidošana visā tiesneša karjeras laikā ir pamata elements tiesvedības procesu efektīvizēšanā.

Līdz ar to tiesnešiem ir nepieciešamas gan mācības, gan regulāra savstarpēja komunikācija par procesa vadīšanas, lēmumu pieņemšanas un tiesvedības gaitas plānošanas aktuālo problemātiku. Tiesnešu mācību programmā būtu jāiekļauj praktiskas procesa vadīšanas mācības, turklāt šādām mācībām jābūt nodrošinātām visas profesionālās karjeras laikā, tai skaitā aptverot supervīzijas iespējas.

Savukārt lektoriem, kas īsteno mācības par procesa vadīšanu, bet paši nav tiesneši, ir jāsniedz tiesnešiem nevis vispārēja informācija par darba organizēšanu, bet ir patiesi jāiedziļinās tiesneša darba specifiskā un mācību saturs tai ir īpaši jāpielāgo.

Tiesnešu prasmju pilnveidošanā būtisks ir arī tiesu savstarpējais dialogs, ko var īstenot, rīkojot diskusijas un mācības, kā arī ikdienas darbā savstarpēji daloties pieredzē un labajā praksē. Diskusijas dalībnieki bija vienprātis, ka ir nepieciešama tālāka administratīvo tiesnešu diskusija par tiesas nolēmumu kvalitātes uzlabošanu, tostarp konspektīvāku nolēmumu aprakstošo daļu veidošanu.

Aptaujas atbildēs norādīts, un diskusijas dalībnieki tam piekrita, ka tiesnešiem jābūt drosmīgākiem, piemērojot procesuālās sankcijas. Tiesai būtu jāpiemēro lietas dalībniekiem procesuālās sankcijas visos gadījumos, kad tiek atzīts, ka lietas dalībnieks ar savu rīcību vai neierašanos tiesā novilcina lietas izskatīšanu.

Papildinājumu, lūgumu un pierādījumu savlaicīgu neiesniegšanu, ņemot vērā objektīvās izmeklēšanas principu administratīvajās tiesās, diskusijas dalībnieki nesaskatīja kā būtisku problēmu. Tomēr bija vienprātis, ka papildinājumu un pierādījumu iesniegšanas termiņu tagadējā tiesneša noteiktā termiņa vietā būtu lietderīgi noteikt tiesību normā. Šāds termiņš, iespējams, varētu būt 14 dienas.

3. Tehnoloģiju un videokonferenču izmantošanas veicināšana

Tehnoloģiju izmantošana tiesvedībā, piemēram, kvalitatīvas e-lietas veidā vai iespēja izmantot videokonferenču režīmu, būtu atbalstāma.

Piemēram, videokonferenču režīms varētu mazināt ekspertiem nepieciešamo laiku dalībai tiesas sēdē. Tomēr videokonferenču izmantošanai ir jāpaliek tiesas prerogatīvai. Tieši tiesnesim ir pienākums izvērtēt, vai konkrētajā gadījumā videokonference ir vispiemērotākais veids, kā nodrošināt lietas dalībnieku savstarpējo saziņu tiesas sēdē.

E-lietas kvalitatīva ieviešana būs iespējama, ja tiks uzklauti tiesneši par lietderīgiem un nepieciešamiem rīkiem un procesa uzraudzības iespējām. E-lieta būtu platforma, ko ieviešot varētu pārskatīt procesā izlemjamo jautājumu loku, kuru izlemšanā noteikti jāpiedalās pašam tiesnesim un kurus var uzdot izlemt (konstatēt) tiesas darbiniekam.

4. Tiesas darbības kapacitātes palielināšana

Aptaujā konstatēts, ka viens no efektīvākajiem līdzekļiem tiesas darbības kapacitātes palielināšanai ir esošo tiesnešu nodrošināšana ar augsti kvalificētu atbalsta personālu. Šajā ziņā, pirmkārt, ir nepieciešams palielināt atalgojumu atbalsta personālam, otrkārt, ir nepieciešams palielināt tiesu darbinieku skaitu.

Ja kādā tiesā ir izveidojies īslaicīgs lietu „sastrēgums”, būtu jābūt plašākām iespējām veikt īslaicīgus (uz noteiktu laiku) organizatoriskus pasākumus. Piemēram, uz noteiktu laiku piesaistīt augstas kvalifikācijas darbiniekus, kas tiesnešiem palīdzētu atrisināt izveidojušos lietu „sastrēgumus”. Tāpat būtu risināms arī tiesnešu jautājums, proti, ir nepieciešamas elastīgas iespējas īslaicīgi pārcelt tiesnesi no zemākas uz augstākas instances tiesu, Senāta gadījumā – senatoru īslaicīgu pārdalīšanu starp departamentiem, lai ātri atrisinātu radušos lietu uzkrājumu, ja tas ir izveidojies tikai vienā no departamentiem, kā arī nepieciešama tiesnešu „rezervistu”, kas var īslaicīgi aizvietot ilgstošā prombūtnē esošu pirmās instances tiesnesi, sarakstu veidošana.

Diskusijā tika atzīts, ka tā vietā, lai atkal pārskatītu, kurā tiesu instancē ir jāizskata ar pārsūdzību saistīti jautājumi, konceptuāli ir jāapsver iespēja administratīvos tiesnešus atbrīvot no pieteikumu un sūdzību pieļaujamības formālo kritēriju pārbaudes (vai ir samaksāta valsts nodeva, drošības nauda, vai ir iesniegta pilnvara u.tml.). Šos jautājumus nepieciešams uzdot pārbaudīt tiesu darbiniekiem. Tiesnesim savā darbā ir jārisina lietai nozīmīgie fakti un tiesību jautājumi, nevis maznozīmīgi procesuāli jautājumi. Novirzot no tiesnešiem formālos procesa jautājumus, tiesnesis var efektīvāk vadīt tiesas procesu.

Pielikumā: Tabula tiesvedības ilguma cēloņu identificēšanai un priekšlikumi to novēršanai uz 5 lp.